

Hoogbegaafden en de moderne vreemde talen

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ontwikkelde de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) te Enschede materiaal voor hoogbegaafde leerlingen en formuleerde handreikingen om bestaand materiaal voor deze groep leerlingen aan te passen.¹ De auteurs zijn beiden werkzaam bij de SLO.

Thomas Peters en Frouke Visser

Wat doet u met leerlingen die de gewone les niet uitdagend genoeg vinden? Die met 'niks doen' (behalve zich vervelen) goede cijfers halen? Of die slechte cijfers halen, terwijl u weet dat ze veel in hun mars hebben? In toenemende mate komt er aandacht voor (hoog)begaafde leerlingen. Scholen en docenten beseffen steeds vaker dat ook deze groep bediend moet worden. Als het standaardprogramma te weinig boeit, te makkelijk is of te weinig uitdagend, dan kun je daar niet aan voorbijgaan. Scholen en ondersteuningsinstellingen zetten daarom speciale programma's op als 'Compacten en verrijken', 'Draaideur' en 'VWO+' (zie <www.infohoogbegaafd.nl>). Sinds 2000 leidt de SLO een project 'Hoogbegaafden in de onderbouw', waarin de vakken aardrijkskunde, biologie, moderne vreemde talen, Nederlands en wiskunde participeren. Daarnaast beheert de SLO het Landelijk Informatiepunt (Hoog)begaafdheid Primair Onderwijs.

In het deelproject MVT is voorbeeldmateriaal in de vorm van enige webquests gemaakt; ze zijn uitgetoetst in een zestal scholen. Verder hebben we een handreiking ontwikkeld die docenten helpt bij het maken van verrijkingstaken. In dit artikel kunt u meer lezen over deze twee zaken.

Webquests

Het voorbeeldlesmateriaal bestaat uit een webquest voor respectievelijk Duits, Engels en Frans bestemd voor leerlingen in klas 3. Het concept webquest komt uit Amerika en is in Nederland voor de moderne vreemde talen verder ontwikkeld in het TalenQuestproject.²

Een webquest is een taakgerichte web-gebaseerde opdracht, die allerlei kenmerken heeft om het tot een rijk leermiddel te maken. De leerlingen in de uitproberscholen bleken dat ook zo te ervaren. Ongeveer honderd leerlingen - waaronder enkele tientallen begaafde leerlingen - zijn aan de slag gegaan met een van de genoemde webquests. De meesten hebben er met plezier aan

gewerkt en gaven een ruime voldoening aan het materiaal. Een enkeling kon er 'niet al zijn creativiteit in kwijt' of had 'nog meer keuzevrijheid gewild'. Na deze positieve ervaringen met het lesmateriaal moesten we een keuze maken in het project: meer specifiek lesmateriaal maken of een handreiking ontwikkelen waarmee docenten zelf lesmateriaal kunnen aanpassen of nieuw vervaardigen. Als wij ervoor hadden gekozen om lesmateriaal voor een bepaalde onderbouwklas en een specifieke taal te maken (bijvoorbeeld voor Engels in klas 1), zouden we het risico lopen dat de behoefte van docenten net naar iets anders uitging (zoals passend bij een bepaalde leer-gang of zonder gebruik van ict). Onze voorkeur ging daarom uit naar het ontwikkelen van een handreiking die voor alle moderne vreemde talen bruikbaar is en waarmee men zelf aan de slag kan. Omdat we onze handreiking laagdrempelig wilden aanbieden en ook voorbeelden van het web (waaronder onze eigen webquests) wilden opnemen, hebben we meteen besloten dat de handreiking on-line beschikbaar moest komen. Het resultaat is de handreiking *Talent internationaal*.

Talent internationaal

In de handreiking geven we richtlijnen voor lesmateriaal voor de moderne vreemde talen voor (hoog)begaafde leerlingen. Daarbij gaan we uit van de volgende 12 kenmerken, die ontleend zijn aan een literatuurstudie die is gemaakt door Helge Bonset en Saskia Bergsma voor het vak Nederlands.³

- a. Hoge moeilijkheidsgraad
- b. Interessante en uitdagende onderwerpen
- c. Open opdrachten
- d. Echte problemen
- e. Abstracte begrippen en generalisaties
- f. Nieuwe leerstof
- g. Onderzoekende houding
- h. Samenhang en verbanden
- i. Zelfstandigheid
- j. Samenwerken
- k. Variatie informatiebronnen
- l. Metacognitieve vaardigheden.

Om duidelijk te maken wat we ons in concreto voorstellen bij deze kenmerken, zullen we iets illustreren aan de hand van kenmerk g. Onderzoekende houding. Uit de literatuurstudie is gebleken dat hoogbegaafde leerlingen opdrachten uitdagend vinden als zij de mogelijkheid hebben tot nader onderzoek. De activiteiten die van hen gevraagd worden en de gegevens waarop zij hun

onderzoek baseren kunnen van een complexer en abstracter gehalte zijn dan voor andere leerlingen. Wat dat kan betekenen voor het concrete lesmateriaal blijkt uit de volgende suggesties die in de handreiking worden gedaan:

- laat leerlingen niet alleen opzoeken maar ook echt onderzoek plegen;
- geef leerlingen een prikkelende, intrigerende stelling in handen; zij moeten de argumenten voor en/of tegen verzamelen;
- sluit aan bij de interesses van de leerlingen, zodat zij ook echt meer van het onderwerp willen weten;
- laat dingen combineren, abstraheren, categoriseren, structureren etc.;
- verlang meerdere modaliteiten, verschillende handelingen;
- laat ruimte voor eigen oplossingen en vraag niet slechts aangeleerde oplossingsmethoden toe te passen;
- laat leerlingen zelf een onderzoeksvraag formuleren.

Het is niet zo dat geschikt materiaal voor begaafde leerlingen altijd aan alle 12 kenmerken moet en kan voldoen. Maar mvt-materiaal dat aan veel van deze kenmerken voldoet is bij uitstek geschikt voor (hoog)begaafde leerlingen.

Op de website <<http://talentinternationaal.slo.nl>> vindt u voorbeelden van lesmateriaal. In elk voorbeeld komt een combinatie van kenmerken voor. Voor een deel betreffen de voorbeelden bestaande opdrachten uit mvt-leergangen die we hebben aangepast en voor het andere deel zijn het opdrachten die nieuw zijn ontwikkeld. De voorbeelden zijn in eerste instantie bedoeld om de kenmerken die ze bevatten te illustreren en de lezer te inspireren bij het ontwikkelen van eigen materiaal. Het is niet altijd kant-en-klaar lesmateriaal dat al geheel is toegesneden op begaafde en/of taalvaardige leerlingen. Maar er zijn ook opdrachten bij die zo overgenomen kunnen worden en die met wat kleine aanpassingen morgen kunnen worden gebruikt in de les.

Hoe wordt de handreiking gebruikt?

De handreiking kan op twee manieren gebruikt worden. Als we uitgaan van bestaand lesmateriaal (bijvoorbeeld de leergang of aanvullend materiaal rond een thema dat de docent al eens eerder heeft gemaakt), dan willen we weten in welke mate dat geschikt is voor de doelgroep. De handreiking heeft in dit geval de functie van checklist waarmee de docent in kaart brengt welke kenmerken in het materiaal voorkomen. Een volgende stap kan zijn dat de docent het materiaal gaat aanpassen, omdat bepaal-

L'origine è
risalire add
Olanda, per
appassiona
delle lame
Trecento a
anni '70, l'
giocatori d
e Bremmat
stagione r
scarpette:
già esisten
nati i "pa

Da allora
pattinagg
più pratica
Uniti ci s
"skaters"
mezzo d

Ruote e rotelle

ruote, meglio quattro rotelle in linea; e il pattinaggio "in line", uno sport nato quasi per caso alla fine degli anni '70 e ora oggetto di culto per milioni di giovani in tutto il mondo. Da soli o in compagnia, per la pista, per fitness o per sfida, date libero sfogo alla vostra fantasia.

Antaresia
Le ruote

segue da pag. 17
tando un fenomeno di costume. Per molti giovanissimi è addirittura una filosofia di vita, con un suo slang, dei riti e un look adeguato. Gli skaters più "fanatici" li trovi davanti alla stazione Centrale di Milano, allo Stadio dei Marmi o tra gli alberi di Villa Borghese a Roma, nel parco delle Cascine a Firenze. Stanno dove ci sono tubi, panchine, gradini, tutto quello che serve per balzi, salti e spericolate evoluzioni. Alcuni di loro cominciano timidamente a partecipare a gare con i campioni Usa. Poi ci sono i pattinatori "normali", quelli che incontrerai al parco la domenica. Usano i pattini per divertirsi o semplicemente per sentirsi in forma.

L'auto e il metrò. Anche in Europa impazzono. A Losanna lo scorso agosto erano in 170.000 per il contest (così si chiamano in gergo i raduni) più importante del mondo.

In Italia i pattinatori sono 1.200.000. Ancora pochi, ma crescono ogni giorno. Perché anche a casa nostra l'in-line sta diventando un fenomeno di costume. Per molti giovanissimi è addirittura una filosofia di vita, con un suo slang, dei riti e un look adeguato. Gli skaters più "fanatici" li trovi davanti alla stazione Centrale di Milano, allo Stadio dei Marmi o tra gli alberi di Villa Borghese a Roma, nel parco delle Cascine a Firenze. Stanno dove ci sono tubi, panchine, gradini, tutto quello che serve per balzi, salti e spericolate evoluzioni. Alcuni di loro cominciano timidamente a partecipare a gare con i campioni Usa. Poi ci sono i pattinatori "normali", quelli che incontrerai al parco la domenica. Usano i pattini per divertirsi o semplicemente per sentirsi in forma.

controversa. Qualcuno la fa addirittura al 1700 quando in divertirsi anche d'estate, un'idea applicò le rotelle al posto del ghiaccio dei suoi pattini. In tempi più tardi, alla fine degli anni '70, l'idea venne recuperata da due atleti del hockey del Minnesota, Scott Olsen. Per allenarsi fuori dal pattinaggio, montarono le ruote sotto le pattini, ma una dietro l'altra. Erano i "pattini in linea".

È stato un boom e oggi il pattinaggio in linea è uno degli sport più popolari nel mondo. Solo negli Stati Uniti sono più di 28 milioni di persone a usare i pattini in linea; a New York i pattini sono il mezzo di trasporto più diffuso dopo l'auto.

Pattinare tonifica i muscoli, rassoda le cosce, migliora la circolazione, combatte la cellulite e aiuta il cuore. È uno sport completo, che non a caso viene utilizzato come allenamento dagli atleti di altre discipline, sciatori su tutti. L'in-line skating in poche parole soddisfa tutti i gusti e tutte le aspettative. È su una cosa mette tutti d'accordo, professionisti, fanatici e dilettanti: a volte bastano semplicemente quattro rotelle per divertirsi e stare bene.

1. Kijk bij elke stap naar de moeilijkheidsgraad (zie kenmerk a).
2. Bepaal een combinatie van een realistisch thema en een functioneel product (zie kenmerk b, d en f).
3. Formuleer een leerzame taak en bepaal de criteria waaraan het product moet voldoen (zie kenmerk c, e en h).
4. Stel een functionele rolverdeling vast (zie kenmerk i en j).
5. Verken beschikbare bronnen (zie kenmerk k).
6. Bepaal de criteria waaraan een werkplan moet voldoen (zie kenmerk g en l).
7. Stel bij wat niet adequaat is gebleken.

Op de website <<http://talentinternationaal.slo.nl>> is de toepassing van het stappenplan in een voorbeeld uitgewerkt. Uitgangspunt is een opdracht uit een leergang. Per stap vertellen we welke keuzes en afwegingen zijn gemaakt, zodat het denkproces van de ontwikkelaar inzichtelijk is voor de lezer. Ook geven we nog enkele adviezen en variaties om aan te geven dat er meerdere wegen naar Rome leiden.

In een leergang staat een tekst over in-line skaten met enkele inhoudsvragen. Voor een begaafde leerling is dat weinig interessant. Laten we de tekst als uitgangspunt voor een zoektocht op internet nemen: zoek een geschikte vakantiebestemming in het land van de doeltaal waar je in-line skating kunt doen (vlakke geasfalteerde wegen, een in-line skatingclub, tourritten en trainingen). Laat leerlingen elkaar aanvullende wensen opgeven ('liefst in de buurt van ...' en 'tevens interessant vanwege ...') en na afloop samen beoordelen of de gevonden oplossingen daaraan voldoen. Idealiter is de 'klant' tevreden! Nog een simpele uitbreiding? Laat de begaafde leerlingen een woordenlijst of spreekzinnen rond in-line skating opstellen. Zinvol, leuk en daar hebben we allemaal iets aan!

de kenmerken ontbreken of onvoldoende aan de orde komen.

Daarmee komen we dan meteen ook bij de tweede gebruiksfunctie van de handreiking: die van ontwikkel-instrument. We kunnen dan uitgaan van bestaand materiaal - zoals we net beschreven hebben - of we kunnen geheel nieuw materiaal ontwikkelen. Uitgangspunt is vaak een thema, eventueel in aansluiting op een hoofdstuk uit de leergang, een actuele gebeurtenis of een voorstel van de leerlingen.

Bij de ontwikkeling van nieuw lesmateriaal voor begaafde leerlingen kan de docent het volgende stappenplan volgen.

De uiteindelijke selectie van kenmerken kan afhangen van het doel waarvoor de docent het materiaal wil gebruiken, het leerdoel van de leerling, de mogelijkheden die het materiaal zelf biedt en de beschikbare tijd voor een opdracht. In de praktijk blijkt dat de kenmerken a, b, f, g en i al gauw in het materiaal zijn verwerkt. Voor kenmerken als Abstracte begrippen en generalisaties en Metacognitieve vaardigheden moet soms iets langer nagedacht worden. Maar ook hierbij geldt: oefening baart kunst. Door regelmatig materiaal voor

MARIUS JASPERS

begaafde leerlingen te ontwikkelen, blijkt dat het steeds makkelijker wordt om nog een kenmerk aan de opdracht toe te voegen.

Training in het ontwikkelen van mvt-materiaal

Momenteel zijn we met twee groepen docenten bezig om materiaal voor de mvt te ontwikkelen voor begaafde en taalvaardige leerlingen. De ervaring leert dat de handreiking als gebruiksvriendelijk wordt ervaren, maar dat docenten niet snel geneigd zijn om er alleen mee aan de slag te gaan. De training die we bieden beslaat 4 bijeenkomsten verspreid over zo'n 12 weken.

In de training staat het zelf ontwikkelen van lesmateriaal centraal. De deelnemers kunnen kiezen voor het bewerken van materiaal uit de leergang, voor het bewerken van een voorbeeldopdracht uit de handreiking of voor het ontwikkelen van geheel nieuw materiaal.

Omdat het ontwikkelproces niet altijd achter de computer plaatsvindt en omdat docenten niet altijd online zijn, hebben we de handreiking ook in een niet-digitale variant laten maken: een waaier, zoals u die wel kent als u verf kiest in de doe-het-zelfwinkel. Deze waaier, met alle tips en toelichtingen maar zonder de voorbeelden van de website, kan eenvoudig geraadpleegd worden. De mvt-docenten leren in de training alle genoemde instrumenten toe te passen en worden begeleid in het maken van keuzes voor hun lespraktijk en hun leerlingen. Ook wordt ruim aandacht besteed aan de evaluatie van het materiaal en komen de leerlingen aan het woord. Want laten we toch vooral niet vergeten dat het uiteindelijk om hen te doen is! ■

1. Zie voor de digitale versie van Talent Internationaal <<http://talentinternationaal.slo.nl>> met o.a. de handreiking voor het maken van lesmateriaal voor begaafde leerlingen en veel voorbeelden. Website van het Landelijk Informatiepunt (Hoog)begaafdheid Primair Onderwijs: <www.infohoogbegaafd.nl/home.html>.
2. Voor informatie over webquests zie <<http://webquest.sdsu.edu>>. Op de site <www.talenquest.nl> staat informatie over TalenQuests en concrete voorbeelden.
3. Helge Bonset en Saskia Bergsma, *Hoogbegaafde leerlingen en het vak Nederlands*. Studie en Onderzoek 33. Enschede: SLO, 2002.

Voor algemene informatie over het project kunt u terecht bij Thomas Peters <t.peters@slo.nl>. Voor informatie over de training kunt u contact opnemen met Frouke Visser <f.visser@slo.nl>.

In Nederland wil ik niet blijven,
Ik zou dichtgroeien en verstijven.
Het gaat mij daar te kalm, te deftig,
Men spreekt er langzaam, wordt nooit heftig,
En danst nooit op het slappe koord.
Wel worden weerlozen gekweld,
Nooit wordt zo'n plumpe boerenkop gesneld,
En nooit, neen nooit gebeurt een mooie passieoord.
(Uit: 'In Nederland...' van J. Slauerhoff)

Mid-term blues

In Nederland wil ik niet leven,
Het barst er van de regelneven:
Ambtenaren en coördinatoren,
Die frisse initiatieven smoren -
Het ergst van al is het onderwijs.
Men klampt zich vast aan de procedure,
Het protocol, de studielasturen -
En taalt niet naar de schoonheidsprijs.

Naar eruditie mag je niet streven,
Wij huldigen hier de cito-norm.
De lat ligt laag, die zes komma zeven
Haalt zonder springen de luiste worm.
Een woordblinde met prut in zijn oren
Moet bij dictees voldoende scoren -
Zo niet, zal de achterban dat wijten
Aan het 'schoolbeleid' en de 'faciliteiten'.

Je mag hier enkel kinderen lokken
Met weeë didactische snoepjes:
Niet ontleden, spellen, blokken -
Nee, alles moet knus 'in groepjes'.
Jaartallen behoren tot het verleden,
Net als rijtjes, tafels, de provinciesteden...
En juf begint niet eens aan de breuken,
Die vallen zo moeilijk op te leuken.

Poëzie lees je stiekem, als geheime zonde,
Wie doet er nog Bredero en Vondel?
Die liggen met Paaltjes, Leopold en Kloos
Vergeten op één hoop, in de oude doos.
Op 'smaakontwikkeling' moeten wij wedden:
Haiku's, een songtekst, een Giphart (desnoods twee)
Schuif je in een map, et voilà: een leesdossier!
(P.S. Na het examen gaat het in de shredder)

Het onderwijs holt je langzaam uit:
Hoogbegaafden en ADHD-ers
Gedragen zich als patjepeeërs,
De leraar speelt voor gedragstherapeut.
Zo'n zorgleerling kent weinig zorgen,
Je mag hem niet knevelen en niet worgen,